ANALYSIS OF THE TRADE RELATIONS BETWEEN THE REPUBLIC OF NORTN MACEDONIA AND THE REPUBLIC OF SERBIA

Emilija Miteva-Kacarski
"Goce Delcev" University-Stip, Republic of North Macedonia emilija.miteva@ugd.edu.mk
Kostadinka Panova
"Goce Delcev" University-Stip, Republic of North Macedonia kostadinka.cabuleva@ugd.edu.mk
Vesna Georgieva Svrtinov
"Goce Delcev" University-Stip, Republic of North Macedonia vesna.svrtinov@ugd.edu.mk

Abstract: The Republic of Serbia is one of the most important trade partners of the Republic of North Macedonia. Taking into account this fact, in this paper it has been made an analysis of the value, dynamics and structure of the foreign trade between the Republic of North Macedonia and the Republic of Serbia for the time period of 2009-2019. It has been also analyzed the competitiveness of Macedonian products at the Serbian market so that the product categories with a comparative advantage can be determined, using the Standard International Trade Classification and the Balassa Index. The results of the analysis point to the fact the Republic of Macedonia has a comparative advantage in the export of crude materials, except fuels and in the export of mineral fuels, lubricants and related materials, which is confirmed by the increased export of oil seeds and electricity.
Keywords: The Republic of North Macedonia, the Republic of Serbia, foreign trade, comparative advantage, Balassa Index.

АНАЛИЗА НА ТРГОВСКИТЕ РЕЛАЦИИ МЕЃУ РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Емилија Митева-Кацарски
Универзитет "Гоце Делчев" Штип, Република С. Македонија, emilija.miteva@ugd.edu.mk
Костадинка Панова
Универзитет "Гоце Делчев" Штип, Република С. Македонија, kostadinka.cabuleva@ugd.edu.mk
Весна Георгиева Свртинов
Универзитет "Гоце Делчев" Штип, Република С.Македонија, vesna.svrtinov@ugd.edu.mk

Резиме: Република Србија е еден од најзначајните надворешнотрговски партнери на Република Северна Македонија. Имајќи го предвид тој факт, во овој труд е направена анализа на вредноста, динамиката и структурата на надворешнотрговската размена меѓу Република Северна Македонија и Република Србија за временскиот период 2009-2019 година. Анализирана е и конкурентноста на македонските производи на српскиот пазар заради утврдување на категориите на производи со компаративна предност преку користење на Балаша индексот и Стандардната меѓународна трговска класификација. Резултатите од анализата укажуваат на фактот дека Република Северна Македонија поседува компаративна предност во извозот на категориите суровини кои не се храна, освен гориво како и во категоријата минерални горива, мазива и сродни материјали, што се потврдува преку зголемениот извоз на маслодајно семе и електрична енергија.
Клучни зборови: Република Северна Македонија, Република Србија, надворешнотрговска размена, компаративна предност, Балаша индекс.

1. ВОВЕД

Србија е нашиот најголем економски партнер на Балканот т.е. четврти наш најголем партнер во вкупната трговска размена по Германија, Велика Британија и Грција. Причината за тоа лежи во компатибилноста на двете економии како и добрата инфраструктурна поврзаност. Надворешнотрговската размена меѓу Република Северна Македонија и Република Србија се одвива согласно Договорот за изменување и пристапување кон Централно-европскиот договор за слободна трговија (ЦЕФТА), сл.весник (69/2007), ратификуван од земјите потписнички на договорот (Република Хрватска, Република Албанија, Република Србија, УНМНИК/Косово, Република Црна Гора, Република Македонија и Босна и Херцеговина, и Молдавија). Постои голем потенцијал за продлабочување на соработката особено во делот на иновациите, новите технологии, улсугите и полесен пристап на македонски и српски компании на трети пазар со цел да

се постигне нивото на размената од 2008 година кога беа реализирани 1,5 милијарди долари што е идентично на обемот на вкупната размена што нашата земја ја има со сите држави од регионот заедно.

2. ТРГОВСКАТА РАЗМЕНА МЕЃУ РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Трговската размена меѓу Република Северна Македонија и Република Србија, за временскиот период 2006-2018 година е прикажана на графикон 1:

Графикон 1. Трговската размена меѓу Република Северна Македонија и Република Србија, 2006-2018 година

Извор: http://makstat.stat.gov.mk:1966/Nadvtrg_mk

Како што може да се забележи од графиконот, надворешно-трговската размена на Македонија со Србија во почеток генерално ја следи динамиката на пораст на вкупната надворешно-трговска размена на Македонија со светот. Најголем обем на надворешнотрговска размена е регистриран во 2008 година, но после светската економска и финансиска криза истиот се намалува. Но, набљудувано во релативни големини, учеството на размената со Србија во вкупната размена на Македонија со светот од 13,5% во 2008 година, секоја година постепено се намалува и во 2018 година е 5,6%.

Наворешнотрговската размена меѓу Република Северна Македонија и Република Србија за временскиот период 2009-2019 година е презентирана во табела 1:

Табела 1. Трговската размена меѓу Република Северна Македонија и Република Србија

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Извоз	337 811 431	271 817 297	337 476 624	298 144 850	271 333 474	259 833 713
Увоз	397 993 060	419 442 749	498 156 685	482 724 993	522 790 899	599 012 296
Вкупно	735804491	691260046	835633309	780869843	794124373	858846009
Суфицит/Дефицит	-60181629	-147625452	-160680061	-184580143	-251457425	-339178583
Покриеност на увозот со извоз	84.87	64.80	67.74	61.76	51.90	43.37

	2015	2016	2017	2018	2019	
Извоз	205 584 488	214 955 968	249 136 878	277 164 341	277 663 312	
Увоз	493 827 472	515 763 229	554 101 391	612 376 631	678 164 217	
Вкупно	699411960	730719197	803238269	889540972	955827529	
Суфицит/Дефицит	-288242984	-300807261	-304964513	-335212290	-400500905	
Покриеност на увозот со извоз	41.63	41.67	44.96	45.26	40.94	

Извор: State statistical office of the Republic of Macedonia, Commodity international exchange of the Republic of Macedonia [Online]. Available from:
http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat__NadvoresnaTrgovija__Indikatori/130_TIC_ml.px/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

Анализата на надворешно трговската размена меѓу двете земји, укажува на константен трговски дефицит на македонска страна. Сепак, охрабрува фактот што постои тренд на зголемување на извозот, кој во 2019 година изнесува 277,6 милиони американски долари.

Согласно Стандардната меѓународна трговска класификација –ревизија 4, извозот од Република Северна Македонија во Република Србија во апсолутни износи, е прикажан во табела 2:

Табела 2. Извоз од Република Северна Македонија во Република Србија според СМТК (во илјади долари)

Производи	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Храна и живи животни	74684	75980	88013	82171	76289	65954
Пијалаци и тутун	32080	33178	35602	28121	29488	29351
Суровини (кои не се храна) освен гориво	4263	5460	8535	6220	7538	7078
Минерални горива, мазива и сродни производи	48689	6968	27606	13795	7302	10085
Животински растителни масла, масти и восоци	877	160	729	745	349	2347
Хемиски и сродни производи	44893	30641	34223	36145	33763	30698
Производи класирани според материјалот	97410	97939	116753	111578	97523	89324
Машини и транспортни уреди	21837	13184	16565	9528	10773	10536
Разни готови производи	13035	8270	9383	9771	7994	14027
Стоки и трансакции некласирани на друго место во СМТК	44	37	64	67	311	433
Производи	2015	2016	2017	2018	2019	
Храна и живи животни	55 620	48 433	49 235	54 342	56 784	
Пијалаци и тутун	19 884	21 974	21 355	24 853	17 694	
Суровини (кои не се храна) освен гориво	5 759	5 012	6 148	5 628	5 479	
Минерални горива, мазива и сродни производи	7 330	7 677	25 799	18 497	31 624	
Животински растителни масла, масти и восоци	7 257	9 417	128	442	236	
Хемиски и сродни производи	27 939	30 676	33 970	42 695	39 224	
Производи класирани според материјалот	63 667	73 517	92 622	107 226	99 879	
Машини и транспортни уреди	8 002	8 040	8 897	10 306	13 517	
Разни готови производи	10 096	9 958	10 053	13 146	13 206	
Стоки и трансакции некласирани на друго место во СМТК	26	246	926	25	16	

Извор: State statistical office of the Republic of Macedonia, Commodity international exchange of the Republic of Macedonia [Online]. Available from: http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

Како што може да се забележи од табелата, доминантно учество во структурата на извозот од Република Северна Македонија во Република Србија имаат категориите: производи класирани според материјалот (што се должи на зголемениот извоз на плоснато-валани производи од железо или нелегиран челик како и други заварени цевки што не се со кружен попречен пресек), храна и живи животни (што се должи на зголемениот извоз на земјоделски и прехрамбени производи), пијалоци и тутун (што се должи на зголемениот извоз на цигари, вода минерална и газирана како и вино од свежо грозје) како и категоријата хемиски производи (што се должи на зголемениот извоз на лекови).
Увозот, пак во Република Северна Македонија од Република Србија за периодот 2009-2019 година, расчленет по категории на производи во апсолутни износи, е прикажан во табела 3:

Табела 3. Увоз во Република Северна Македонија од Република Србија (во илјади долари)

Производи	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Храна и живи животни	111913	131989	137562	131230	124435	143605
Пијалаци и тутун	19209	19650	24507	23625	26036	31078
Суровини (кои не се храна) освен гориво	28201	34164	38513	29220	20425	27973
Минерални горива, мазива и сродни производи	33588	38020	59860	94056	109293	159192
Животински растителни масла, масти и восоци	12120	10046	15846	18839	18787	12298
Хемиски и сродни производи	43428	49468	60619	52681	64663	58587
Производи класирани според материјалот	85787	81504	100616	78088	96098	108446
Машини и транспортни уреди	33142	24959	28913	25754	30128	26768
Разни готови производи	29993	28981	31307	28833	32620	30651
Стоки и трансакции некласирани на друго место во СМТК	613	662	407	393	300	414
Производи	2015	2016	2017	2018	2019	
Храна и живи животни	132170	123096	135591	158 347	151 345	
Пијалаци и тутун	23845	24473	29971	37 148	38 291	
Суровини (кои не се храна) освен гориво	18164	20750	33666	28 968	36 784	
Минерални горива, мазива и сродни производи	104686	83687	93415	91 560	111 811	
Животински растителни масла, масти и восоци	11222	18721	22925	19 073	20 027	
Хемиски и сродни производи	49003	48267	50415	54 592	52 435	
Производи класирани според материјалот	102673	135505	129770	137 892	134 393	
Машини и транспортни уреди	22653	29016	24405	45 726	93 547	
Разни готови производи	28916	31633	32909	38 794	38 913	
Стоки и трансакции некласирани на друго место во СМТК	491	611	1030	272	613	

Извор: State statistical office of the Republic of Macedonia, Commodity international exchange of the Republic of Macedonia [Online]. Available from: http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

Согласно податоците од Државниот завод за статистика презентирани во оваа табела, Република Северна Македонија од Република Србија најмногу увезува пченица и брашно од пченица (класифицирани во категоријата храна и живи животни), производи од железо и челик (класифицирани во категоријата производи класирани според материјалот) како и електрична енергија (класифицирана во категоријата минерални горива, мазива и сродни производи).

3. КОМПАРАТИВНА ПРЕДНОСТ ВО ТРГОВСКАТА РАЗМЕНА МЕЃУ РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Заради утврдување на категориите на производи со компаративна предност во трговијата меѓу Република Северна Македонија и Република Србија, е применета формулата на Balassa (1965)[18], при што Балаша индексот е пресметан како однос меѓу учеството на одреден производ во извозот на земјата во друга земја, со учеството на тој производ во вкупниот извоз на земјата, со користење на Стандардната меѓународна трговска класификација т.е.:

$$BI = \frac{x_{ij}^{k} / X_{ij}}{x^{k} / X_{j}}$$

каде:

x_{ij}^{k} - извоз од земјата i во земјата j на производот k

X_{ij} - вкупен извоз од земјата i во земјата j

x^{k} - вкупен извоз на производот k

X_{i} - вкупен извоз од земјата i

Резултатите од пресметката со примена на Балаша индексот се прикажани во табела 4:

Табела 4. Компаративна предност во трговската размена меѓу Република Северна Македонија и Република Србија

Производи	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Храна и живи животни	2.11	2.85	3.13	3.26	3.31	3.24
Пијалаци и тутун	1.30	2.02	2.01	1.59	1.73	2.51
Суровини (кои не се храна) освен гориво	0.20	0.26	0.39	0.32	0.43	0.50
Минерални горива, мазива и сродни производи	1.92	0.33	0.94	0.72	1.09	2.21
Животински растителни масла, масти и восоци	0.86	0.17	0.54	0.65	0.57	3.66
Хемиски и сродни производи	2.09	0.99	0.61	0.71	0.64	0.56
Производи класирани според материјалот	1.01	1.22	1.26	1.45	1.50	1.77
Машини и транспортни уреди	1.14	0.82	0.62	0.32	0.30	0.19
Разни готови производи	0.14	0.14	0.15	0.17	0.15	0.29
Стоки и трансакции некласирани на друго место во СМТК	0.42	0.19	0.30	0.97	1.48	1.99
Производи	2015	2016	2017	2018	2019	
Храна и живи животни	3.61	3.13	3.23	3.60	3.58	
Пијалаци и тутун	2.73	2.53	2.16	2.72	1.87	
Суровини (кои не се храна) освен гориво	0.59	0.55	0.43	0.37	0.38	

[18] Balassa. B, *Trade liberalization and revealed comparative advantage*. The Manchester School of Economic and Social Studies, (1965).

Минерални горива, мазива и сродни производи	2.62	3.02	6.89	3.94	5.58	
Животински растителни масла, масти и восоци	7.88	10.41	0.43	1.12	0.43	
Хемиски и сродни производи	0.60	0.60	0.57	0.64	0.58	
Производи класирани според материјалот	1.75	2.40	2.76	2.76	2.71	
Машини и транспортни уреди	0.16	0.13	0.12	0.12	0.15	
Разни готови производи	0.28	0.28	0.26	0.34	0.37	
Стоки и трансакции некласирани на друго место во СМТК	0.45	1.22	4.29	0.10	0.06	

Извор: Пресметка на авторите.

Во периодот од 2009 до 2019 година, Република Македонија има континуирана и релативно висока компаративна предност во размената со Република Србија во категориите храна и живи животни, пијалоци и тутун како и производи класирани според материјалот, која компаративна предност се потврдува преку зголемениот извоз на производи од железо и челик, земјоделски и прехрамбени производи како и вино од свежо грозје.

4. ЗАКЛУЧОК

Република Србија е најголем трговски партнер на Македонија од сите земји во регионот на Западен Балкан, каде се извезува околу 5% од целиот македонски извоз. Емпириските анализи укажуваат на континуиран трговски дефицит на македонска страна во трговската размена со Република Србија. Набљудувано во целина, последните години трговската размена на Македонија со Србија има нагорен тренд. Изразени во апсолутни големини, извозот и увозот растат. Но, учеството на Србија во вкупната надворешно-трговска размена на Македонија и поодделно во извозот и увозот, сепак се на скромно ниво. Во анализираниот временски период (2009-2019), Република Северна Македонија има изразена компаративна предност во трговската размена со Република Србија во неколку сектори и тоа: храна и живи животни, пијалоци и тутун како и производи класирани според материјалот. Пресметаната компаративна предност на македонските производи на српскиот пазар е уште еден доказ дека постои голема можност за соработка, посебно во металниот, хемискиот и земјоделскиот сектор.

ЛИТЕРАТУРА

Bella, B. (1965). Trade liberalization and revealed comparative advantage, The Manchester School of Economic and Social Studies, vol.33, pp. 99-123

Ballance, R. H., Forstner, H., & Murray, T. (1987). Consistency tests of alternative measures of comparative advantage. Review of Economics & Statistics, vol.69, pp.157-161

Harry, B. (1983). On the theoretical interpretation of indices of trade intensity and revealed comparative advantage, Review of World Economics, vol.119, pp. 464-472

CEFTA: https://cefta.int/trade-info-centre/statistics/

Laursen, K. (2015). Revealed comparative advantage and the alternatives as measures of international specialization. Eurasian Bus Rev. 5(1), pp.99-115.

Mojsovska, S. (2015). Trade and development in CEFTA Parties: Policy issues and challenges' paper presented at the conference "CEFTA WEEK 2015" organized by CEFTA, 23-26 November, Moldova.

State statistical office of the Republic of Macedonia, Commodity international exchange of the Republic of Macedonia [Online]. Available from: http: http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

Statistical office of the Republic of Serbia. [Online]. Available from:http://webrzs.stat.gov.rs/ WebSite/public/ReportView.aspx

Stojanovic, Z., Dragutinovic Mitrovic, R. & Popovic Petrovic, I. (2012). Serbia's food trade competitiveness and PTAS in the EU integration process. 135 EAAE Seminar Challenges for the Global Agricultural Trade Regime after Doha.

Widodo, T. (2009). Comparative Advantage: theory, empirical measures and case studies. Review of Economic and Business Studies. 4, pp. 57-82.

http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat__NadvoresnaTrgovija__DetalniPod__DetKumSMTK/150_SMTK_ZEMJI_ml.px/table/tableViewLayout2/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef
http://www.stat.gov.mk/PrikaziSoopstenie.aspx?rbrtxt=78